

Det stopper ikke her

Efter afslutningen af dette projekt bør der fremadrettet gøres følgende:

- De tidligere *mest dyrkede sorter*, der nu ikke er i handelen, men er *opbevaret i en genbank bør afprøves* med henblik på at efterprøve, om de har værdi for nutidens dyrkere. Efter en velgennemført afprøvning bør der *opformeres* frø af dem med videresalg for øje.
- En gennemgang af de vigtigste kildematerialer bør foretages med henblik på at lave et dokumentationsarbejde vedrørende *de grønsagsarter, der ikke er arbejdet med i dette projekt*.
- Der bør gennemføres en *gennemgribende digitalisering af det vigtigste kildemateriale* vedrørende de gamle sorter af køkkenurter. Dette arbejde *haster*, selv om der i forbindelse med projektet er blevet foretaget en del digitaliseringer af vigtige monografier på flere af de besøgte biblioteker. Samlingerne af især *havefrøkatalogerne* ligger spredt i arkiver og på biblioteker rundt i Skandinavien. Nogle steder i kældre, hvor de ikke er sikrede i tilstrækkelig grad. Gennem dette projekt er der blevet skabt et nogenlunde overblik over disse samlinger og den samlede bestand, men en uheldig beslutning på et universitet eller et arkiv kan være katastrofal, da mange af frøkatalogerne kun findes i ét eksemplar. En *digitalisering af de mange forsøgsberetninger* om grønsagsforsøgene i Skandinavien samt af de vigtigste havebrugstidsskrifter og havebrugsmonografier vil ligeledes være af stor betydning. Arbejdet i udlandet med digitaliseringen af det engelsksprogede og til dels det tysksprogede kildemateriale indenfor området er særdeles langt fremme, og det kan derfor i denne sammenhæng være interessant at besøge hjemmesiden <https://www.biodiversitylibrary.org/> og søge på f.eks. "seed catalogue".
- Gennem dette projekt er der fundet en lang række glemte sortsbeskrivelser. Disse *sortsbeskrivelser bør lægges ind i NordGens database SESTO*, så de kan blive tilgængelige for alle, der har interesse i og arbejder med gamle sorter af køkkenurter. Kun derved kan de blive stillet til rådighed for en større kreds.
- Der bør arbejdes mere med kilderne omkring *dyrknin-gen af køkkenurter på Island og i Finland*, da de kilder der har været anvendt i dette projekt har været på tysk, engelsk, svensk, norsk og dansk. Kildematerialet på islandsk og finsk bør derfor også gennemgås, og der bør laves et indsamlings-, registrerings- og dokumentationsarbejde ud fra disse to landes relevante havefrøkataloger.
- De relevante *nationale og lokale arkiver i Norge, Sverige, Finland og Island* bør gennemgås på samme måde, som det er sket for Danmarks vedkommende, og der kan i denne forbindelse også iværksættes en undersøgelse af, om der er gavnlige oplysninger om køkkenurtesorter på de svenske *frågelistor*, som etnologer ved Nordiska Museet har udsendt gennem tiden for at kortlægge forskellige kulturelle aktiviteter.¹
- Relevante *slots- og herregårdsarkiver* i alle de nordiske lande bør gennemgås på lignende vis, som det i dette projekt har været tilfældet med arkivet på Rosenholm Slot.
- *Synonymproblematikken* vedrørende de gamle sorter af køkkenurter bør undersøges yderligere, da det er et helt centralt felt indenfor arbejdet med at identificere og lokalisere de grønsagssorter, der i Norden var de mest dyrkede. Det skandinaviske kildemateriale er ganske omfattende, og det bør sammenholdes med den vigtigste udenlandske havebrugslitteratur med henblik på at finde kilder, der helt specifikt redegør for evt. synonym-spørgsmål vedrørende hver enkelt sort.
- En gennemgang af, hvilke sorter fra *rustikum² og tidlig mendelikum*, man stadig kan *finde i handelen eller i genbanker* bør foretages. Og der kan med fordel laves yderligere og mere bredspektrede søgninger på sorterne i *sildig mendelikum*.
- De *hollandske og franske forbindelser* til de skandinaviske køkkenurters sortshistorie bør udforskes.
- Det vil være gavnligt med en yderligere granskning af *den tyske og engelske forbindelse i perioderne rustikum, tidlig og sildig mendelikum*, da det kildemateriale, der er opbevaret i de skandinaviske samlinger ikke dækker denne tidsperiode i tilstrækkelig grad. Derfor bør der foretages indsamlingsrejser til Tyskland og England for at lokalisere det i nordisk sammenhæng relevante materiale.

Noter

- 1 Se Leino, M. W. 2017. *Spannmål*. Stockholm: Nordiska Museets Förlag, s. 122
- 2 Se kapitlet "De mest dyrkede sorter – forsøg på en historisk periodeinddeling"

Epilog

Det er altid svært at tage afsked med gode venner og rejsekammerater. Med fortidens grønsagsdyrkere og handelsgartnere, foregangsmændene, skribenterne, forædlerne, forsøgslederne, frøavlere, frøhandlerne samt sidst men ikke mindst med køkkenurtesorterne. Ikke desto mindre er det ved at være tid. Man skulle tro, tomheden nu fyldte mest, men det er en stille ydmyghed og en deraf

spirende kampgejst, der fylder. For der er mere der skal gøres. Og det skal gøres i et stærkt fællesskab forankret i den kærlighed til jorden og urterne, der præger alle de mennesker, der dyrker grønsager. For arven forpligtiger. Så lad det hele slutte med en lettere omskrivning af en replik fra actionfilmen "Jagten på den forsvundne Skat": *"Vi mennesker passerer blot gennem historien, men sorterne ér historien!"*

Mennesker, grønsager og kosmisk støv, vi danser alle til en mystisk melodi, slået an i det fjerne af en usynlig fløjtespiller.

A. Einstein (1879-1955)

